קבלה

כתב עת לחקר כתבי המיסטיקה היהודית

כרך חמישים ושלשה
תשפ״ב

הוצאת כרוב
לוס אנג׳לס

תוכן העניינים

מחקרים באנגלית

דניאל אברמס: לפירוק המבנים של המחבר ויצירתו: לתולדות הנוסחים של סוד עץ הדעת לר׳ עזרה מגירונה 7

דניאל אברמס: סוד העריות – סוד לא ידוע לר׳ יעקב בן יעקב הכהן (טקסט, תרגום וביאור) 53

יונתן מאיר: סיפורים חסידיים בטריפולי במאה השמונה עשרה 67

מחקרים בעברית

שלמה צוקר: מכתב מאת הרדב״ז מצפת אל ר׳ יצחק לוריא במצרים 95

אבישי בר־אשר: האל כנקודה – מחלוקת בעלי סודות הניקוד במחברות אנונימיות מ׳תלמידי׳ ר׳ יוסף ג׳יקטילה 103

צחי וייס: דוד קמחי באיגרת יצחק סגי נהור – הערה נוספת על איגרת יצחק סגי נהור לרמב״ן וליונה גרונדי 237

חן מנדל־אדרעי ויהודה דב בער זירקינד: לשרטוט היסטוריה ספרותית של אסתטיקה חסידית – אוסף הסיפורים האבוד של ר׳ מרדכי לנדא והתמרתו בכתיבה היסטורית ודרשנית 251

רועי גולדשמידט: ספר טעמי המצוות דרך פיקודיך לר׳ צבי אלימלך מדינוב – קבלה, הלכה, פלפול ולמדנות 307

לשרטוט היסטוריה ספרותית של אסתטיקה חסידית

אוסף הסיפורים האבוד של ר׳ מרדכי לנדא והתמרתו בכתיבה היסטורית ודרשנית

חן מנדל-אדרעי ויהודה דב בער זירקינד

בתוך עשרות אלפי המסמכים שנמצאים ב׳פרויקט החסידות׳ של אברהם יהושע השל,[1] מצויים גם אלפי סיפורים שליקטו שלוחיו של השל שהועסקו במיוחד למטרה זו. סיפורים אלו מהווים נדבך מהותי בייצוגה של תרבות יהודי מזרח אירופה בכלל, והחסידות בפרט, שלפני מלחמת העולם השנייה. לפי השל, ׳דער מוראדיקער קאַטאַסטראָפֿע׳ הנחיתה את המכה הקשה ביותר על החברה החסידית דווקא.[2] מתוך תחושת שליחות הוא החל במחצית השנייה של שנות הארבעים לאסוף כל דבר חסידי שיכול היה לשים עליו את ידו: מכתבים, תורות, פשקווילים ועוד. את הארכיון החל השל באיסוף עצמי של מסמכים וכתבי יד חסידיים, ובהמשך ייסד אותו באופן פורמאלי כשחבר ל-YIVO במרץ 1949. ארכיון זה, נרכש במאי 2012 על-ידי אוניברסיטת דיוק יחד עם מסמכים נוספים של השל וכולל בסך-הכל כשלוש מאות קופסאות שבתוכן אלפי מסמכים, שם הוא יושב כבר שנים כאבן שאין לה הופכין, ואף נחשב היה בעיני המחקר לארכיון אבוד.[3] כחלק מארכיון זה תופסים הסיפורים מקום של כבוד. מעבר לכך שהוציא קול קורא וכתב מכתבים אישיים לאנשים שונים בבקשה שישלחו אליו כל חומר שידם משגת בעניין החסידות, השל גם שלח אנשים מיוחדים שיראיינו חסידים ויכתבו את סיפוריהם. סיפורים אלו מייצגים עבור השל, לא רק את רוח החסידות כפי שהציע בובר, אלא את ההיסטוריה, המראות, הפרקטיקה, והיומיום החסידי עצמו. אלו הם שרידים של ממש של אותם אנשים וקהילות, שהשל ביקש לשחזר ולהעמיד כאחד מן הפרקים המפוארים בהיסטוריה היהודית.[4]

---

* מאמר זה נכתב כחלק ממחקר מס׳ 2453/20 שנתמך על ידי הקרן הלאומית למדע, במכון לחקר החסידות המאוחרת של מכללת הרצוג בראשותו של דניאל רייזר, ובסיועו של המרכז לקליטה במדע, המשרד לקליטת עלייה, מדינת ישראל. אנו מודים לדניאל רייזר, ראש קבוצת המחקר שקרא והעיר על הגרסה הראשונית של המאמר ולעמית המכון יוסף-מרדכי דובאוויק שעזר בעריכת כתב היד וליבן איתנו סוגיות שעלו ממנו. כמו כן אנו מודים לצבי לשם, מנהל אוסף גרשום שלום, על עזרתו בהפניה למקורות.

1 על פרויקט החסידות של השל ראו דניאל רייזר ואריאל אבן-מעשה, שפת אמת בשפת האם: דרשות חדשות של רבי יהודה אריה לייב אלתר מגור, ירושלים תש״פ, עמ׳ 63-68; Ariel Evan Mayse, and Daniel Reiser. 'Second Thoughts: Unknown Yiddish Texts and New Perspectives on the Study of Hasidism', *Zutot* 14 (2017), pp. 88-98.

2 מובא אצל רייזר ואבן-מעשה, שפת אמת בשפת האם, עמ׳ 63. ובמקור ראו אברהם יהושע העשל, ׳אומבאַקאַנטע דאָקומענטן צו דער געשיכטע פון חסידות׳, ייִוואָ בלעטער 36 (1952), עמ׳ 113-135. Zalman Alpert. 'A Chassidic Archive That Never Came to Be', *Chassidic Historical Review 1.3* (January 1996), pp 8-9.

3 על חשיבות הסיפורים עבור השל אפשר ללמוד מהאופן בו הוא השתמש בהם בכתיבתו. על כך ראו Sheila Jelen, *Salvage Poetics: Post-Holocaust American Jewish Folk Ethnographies*, Detroit 2020, pp. 77-127.